

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Ο νέος ανθρωπισμός

ΤΕΥΧΟΣ 173, περιοδικό ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ

Υπήρξε μια περίοδος, κυρίως κατά τις δεκαετίες του 1950 και του 1960, που γινόταν στον τόπο μας έντονη αντιπαράθεση ανάμεσα στην αναπτυσσόμενη τεχνική και στον ανθρωπισμό νοούμενο πάντα σε σχέση με τα κλασικά γράμματα, την κλασική παιδεία και τις αξίες. Το πνεύμα ήταν ότι η τεχνική αντιστρατεύεται και απωθεί τον ανθρωπισμό. Αργότερα έγινε αποδεκτό ότι και η τεχνική είναι ανθρωπισμός στο βαθμό που συμβάλλει να βελτιώνονται οι συνθήκες ζωής των ανθρώπων, λαμβάνοντας υπόψη ότι με τη βελτίωση των συνθηκών ζωής του ανθρώπου βελτιώνεται και ο ίδιος ο άνθρωπος, κατά το γνωστό μαρξιστικό αξίωμα της προόδου. Το αξίωμα ωστόσο εξακολουθούσε να προκαλεί πολλές αντιρρήσεις σχετικά με το αν όντως βελτιώνεται ο άνθρωπος και ως προς τι βελτιώνεται, αν δηλαδή ο άνθρωπος εξανθρωπίζεται, αν αποβάλλει τα ζωώδη χαρακτηριστικά του και αν γίνεται «καλύτερος άνθρωπος», ανθρωπινότερος, διότι αυτό είναι τελικά ο ανθρωπισμός: ο εξανθρωπισμός του ανθρώπου με έμφαση βέβαια στις ηθικές ιδιότητες και στο χαρακτήρα. Με την έννοια αυτή το αίτημα του ανθρωπισμού είναι διαχρονικό.

Έκτοτε άλλαξαν πολλά και κυρίως σε αυτό που ονομάζεται τεχνική και τεχνολογία, η οποία από τα μέσα του 20ου αιώνα με τον Η/Υ άρχισε να αναπτύσσεται με ραγδαίους ρυθμούς και η ανάπτυξη συνεχίζεται στις μέρες μας με όλο και πιο εντυπωσιακά επιτεύγματα, κατακτώντας τον άνθρωπο και καθορίζοντας σε μεγάλο βαθμό τη ζωή του. Η εποχή μας, η κοινωνία μας είναι πλέον εικονιστική, ψηφιακή, υποταγμένη στους αλγόριθμους και στα κουμπιά, στο διαδίκτυο και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, στην παγκοσμιοποιημένη κουλτούρα. Ο Η/Υ δεν είναι πια απλό εργαλείο αλλά περιβάλλον ζωής και εργασίας, που μας ενημερώνει, μας ταξιδεύει, μας διασκεδάζει, μας κρατάει συντροφιά, μας κάνει όλες τις δουλειές και μας απαλλάσσει από κόπους, ταλαιπωρίες και περιττή απώλεια χρόνου. Όλα αυτά τα «δεινά» που επέτυχε το «δεινότερον» όλων, ο άνθρωπος, βελτιώνουν μεν τη ζωή, οι αντιρρήσεις όμως και τα ερωτηματικά παραμένουν.

Παράλληλα, οι αυξανόμενες δυνατότητες ανάγνωσης του γονιδιώματος με τη δυνατότητα μάλιστα παρέμβασης και αλλοίωσης των γενετικών χαρακτηριστικών, η αναπτυσσόμενη τεχνητή νοημοσύνη και η ρομποτική παράλληλα με τους εξοπλισμούς και τους πολέμους, η υπερεκμετάλλευση των πηγών ενέργειας σε συνδυασμό με την κλιματική αλλαγή, η σύζευξη βιολογικών και τεχνοεπιστημονικών ιδιοτήτων σε συνδυασμό με την εξ αυτού επικείμενη μετάλλαξη του ανθρώπου, όλα αυτά προετοιμάζουν τη μετάβαση μια νέα εποχή που πολλοί τη βλέπουν ζοφερή και απάνθρωπη, με τον άνθρωπο μεταλλαγμένο και υποδουλωμένο όλο και περισσότερο στις μηχανές και με συνεχώς παρούσα την απειλή της ολοκληρωτικής καταστροφής του πλανήτη. Άλλοι, οι αισιόδοξοι βλέπουν τον άνθρωπο να προσαρμόζεται βαθμιαία και ομαλά στη νέα εποχή, να κατακτά συνεχώς τη φύση αποσπώντας όλο και περισσότερα μυστικά της, να υπερβαίνει φυσικούς και βιολογικούς περιορισμούς και να αποικίζει τελικά το σύμπαν.

Ανεξάρτητα όμως από την αναγόμενη στο μέλλον αισιόδοξη ή αισιόδοξη θεώρηση, είναι προφανές ότι στην εποχή μας με δεδομένη την τεχνολογική υπεροχή και τους συναφείς κινδύνους, αναβιώνει η παλαιά αντιπαλότητα και αναζητείται ο νέος ανθρωπισμός, ένας «ψηφιακός ανθρωπισμός», για να χρησιμοποιήσουμε τον τίτλο του βιβλίου ενός νέου και αξιόλογου στοχαστή, του Θεοφάνη Τάση, ένας ανθρωπισμός για την εικονιστική κοινωνία μας, τα αιτήματα και τα ερωτήματα του οποίου θα παρεμβαίνουν στην ανεξέλεγκτη πορεία της τεχνολογίας, εμποδίζοντας την «ύβριν» της υπερβολής της με βάση πάντα τον άνθρωπο, τη φρόνηση και την αριστοτελική μεσότητα.

Κώστας Μπαλάσκας, 2-12-20

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

ΤΙ ΕΙΔΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΕΧΟΥΜΕ ΓΙΝΕΙ;

του ΘΑΝΑΣΗ ΓΙΑΛΚΕΤΣΗ (Δασκευή)

Ερμηνεύουμε συνήθως την κρίση των σύγχρονων αναπτυσσόμενων κοινωνιών μόνον με οικονομικούς και πολιτικούς όρους. Παραγνωρίζουμε έτσι το ανθρωπολογικό ζήτημα που είναι θεμελιώδες. Η κρίση των σύγχρονων κοινωνιών δεν μπορεί να γίνει κατανοητή αν δεν συνυπολογίσουμε τις ανθρωπολογικές διαστάσεις της. Ο Κορνήλιος Καστοριάδης μάς έδειξε ότι η κρίση αυτή είναι και κρίση των κοινωνικών φαντασιακών σημασιών, οι οποίες δεν παρέχουν πλέον στα άτομα τους κανόνες, τις αξίες, τις αναφορές, τα κίνητρα που θα τους επέτρεπαν να κάνουν την κοινωνία να λειτουργήσει.

Η ψυχοκοινωνική δομή του ατόμου είναι στενά συνδεδεμένη με τη δομή του συστήματος που επικρατεί και με τις κοινωνικές φαντασιακές¹ σημασίες που έχει θεσπίσει αυτό το σύστημα. Η κυρίαρχη φαντασιακή σημασία του καπιταλισμού υποβάλλει στους ανθρώπους την ιδέα ότι ήρθαν στον κόσμο για να παράγουν και να καταναλώνουν εμπορεύματα.

Ο θρίαμβος του καπιταλιστικού φαντασιακού οδηγεί στην πολιτική απάθεια, τον γενικευμένο κομφορμισμό, τον κυνισμό, την έκλειψη της κοινωνικής και πολιτικής αμφισβήτησης, την εμφάνιση νέων μορφών αλλοτρίωσης και ετερονομίας, την καθίζηση της πολιτικής δημιουργικότητας των δυτικών κοινωνιών.

Τι είδους ανθρώπινες υπάρξεις δημιουργεί ο σύγχρονος αναπτυσσόμενος καπιταλισμός; Δημιουργεί ανθρώπους παθητικούς στο πολιτικό πεδίο, κλεισμένους στην ιδιωτική τους σφαίρα, αφιονισμένους με την αύξηση της κατανάλωσης, χειραγωγούμενους από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, ανθρώπους που φαίνεται να έχουν ως μόνες αξίες τους το χρήμα και τη δύναμη. «Όταν δηλώνεται ανοιχτά, όπως γίνεται τώρα στις δυτικές κοινωνίες, ότι η μοναδική αξία είναι το χρήμα, το κέρδος, ότι το υπέρτατο ιδεώδες του κοινωνικού βίου είναι το «πλουτίστε», μπορεί να διερωτηθεί κανείς αν είναι ποτέ δυνατόν μια κοινωνία να συνεχίσει να λειτουργεί και να αναπαράγεται μονάχα σε αυτή τη βάση» («Η άνοδος της ασημαντότητας», Υψίλον, 2000).

Αν ο καπιταλισμός μπόρεσε να λειτουργήσει και να αναπτυχθεί στο παρελθόν, αυτό έγινε επειδή κληρονόμησε μια σειρά ανθρωπολογικών τύπων τους οποίους δεν δημιούργησε και δεν θα μπορούσε να δημιουργήσει ο ίδιος: αδιάφθορους δικαστές, ακέραιους δημόσιους υπαλλήλους ικανούς να υπηρετούν το κοινό καλό, εκπαιδευτικούς αφοσιωμένους στο καθήκον τους, εργάτες για τους οποίους η δουλειά ήταν -παρά τις σκληρές συνθήκες- πηγή αξιοπρέπειας και υπερηφάνειας κ.λπ. Αυτοί οι ανθρωπολογικοί τύποι δεν αναδύθηκαν από μόνιους αλλά δημιουργήθηκαν σε προηγούμενες ιστορικές περιόδους, με αναφορές σε αξίες που ήταν τότε καθιερωμένες: την εντιμότητα, την ανιδιοτελή προσφορά προς το κοινωνικό σύνολο, τη μετάδοση της γνώσης, την εργασία που παράγει ωφέλιμο έργο κ.λπ.

Στις σύγχρονες κοινωνίες αυτές οι αξίες δεν έχουν πέραση, αφού το μόνο που μετράει πλέον είναι το χρήμα. Σε αυτές τις συνθήκες, η γενικευμένη διαφθορά γίνεται δομικό χαρακτηριστικό, ενδογενές στο πολιτικο-οικονομικό σύστημα της κοινωνίας που ζούμε. Οι ανθρωπολογικοί τύποι που ενσαρκώνουν την εντιμότητα, την ηθική ακεραιότητα, την ανιδιοτέλεια γίνονται σχεδόν αδιανόητοι στη σύγχρονη εποχή.

Δεν υπάρχουν καθιερωμένες αξίες ικανές να λειτουργήσουν ως φραγμός στη διάδοση της διαφθοράς. Ακόμη και ο ανθρωπολογικός τύπος που αποτέλεσε ιστορικό δημιούργημα του ίδιου του καπιταλισμού, ο τύπος του επιχειρηματία -που συνδύαζε την τεχνική επινοητικότητα, την ικανότητα να συγκεντρώνει κεφάλαια, να οργανώνει μια επιχείρηση, να δημιουργεί αγορές- είναι και αυτός υπό εξαφάνιση. Αντικαθίσταται από διευθυντικές γραφειοκρατίες και από κερδοσκόπους, που εγκαταλείπουν τις παραγωγικές δραστηριότητες για να στραφούν προς το χρηματιστηριακό κέρδος. Το ίδιο το σύστημα καταστρέφει βαθμιαία όλους τους ανθρωπολογικούς τύπους που είναι αναγκαίοι για την ύπαρξη και τη λειτουργία του.

Ο Καστοριάδης θεωρούσε αναγκαία μια νέα φαντασιακή δημιουργία που θα έβαζε στο κέντρο της ζωής του ανθρώπου σημασίες άλλες από την αύξηση της παραγωγής και της κατανάλωσης, που θα έθετε διαφορετικούς στόχους ζωής, για τους οποίους οι άνθρωποι θα μπορούσαν να πουν πως αξίζουν τον κόπο. Για να αποφύγουμε

την οικολογική καταστροφή αλλά και για να βγούμε από τη σημερινή ψυχική και ηθική εξαθλίωση των ανθρώπων -έλεγε- είναι αναγκαίο να επιδιώξουμε μια κοινωνία στην οποία οι οικονομικές αξίες δεν θα κατέχουν κεντρική (ή μοναδική) θέση και στην οποία η οικονομία θα έχει ξαναμπει στη θέση της, δηλαδή θα έχει γίνει απλό μέσον και όχι ο υπέρτατος σκοπός του ανθρώπινου βίου.

1 ιδέα που αναμειγνύει-συσχετίζει προσδοκίες με φαντασία ασχέτως δεδομένων ή ακριβούς πραγματικής κατάστασης.

ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ – 18/01/2003

ΚΕΙΜΕΝΟ 3

Σου στήνω μια καλύβα

Σου στήνω μια καλύβα στους αιώνες των αιώνων,
έναν κήπο να περπατάς, ένα ρυάκι να καθρεφτίζεσαι,
μια πλούσια πράσινη φραγή να μη σε βρίσκει ο άνεμος
που βασανίζει τους γυμνούς τους αιώνες των αιώνων!
Σου στήνω τ' όραμά σου πάνω σ' όλους τους λόφους
να σου φυσάει το φόρεμα η δύση με δυο τριαντάφυλλα
να γέρνει ο ήλιος αντίκρυ σου και να μη βασιλεύει
να κατεβαίνουν τα πουλιά να πίνουνε στις φούχτες σου
των παιδικών ματιών σου το νερό στους αιώνες των αιώνων!

Από τη συλλογή Τα θολά ποτάμια (1950) του Νικηφόρου Βρεττάκου

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ ΠΡΩΤΟ

Να παρουσιάσετε στους συμμαθητές/τριες σας, τα χαρακτηριστικά του ανθρωπισμού στις δεκαετίες του 1950 και 1960, καθώς και τα διαφορετικά χαρακτηριστικά που έχει ο ανθρωπισμός στις μέρες μας, όπως φαίνονται μέσα από το κείμενο 1, σε 80-90 λέξεις.

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΡΩΤΗΣΗ ΠΡΩΤΗ

Να απαντήσετε με Σ ή Λ αντίστοιχα, αν οι προτάσεις που ακολουθούν είναι σωστές ή λανθασμένες, σύμφωνα με το κείμενο 1 και να αιτιολογήσετε την επιλογή σας, μέσα από χωρία του κειμένου.

1. Στις δεκαετίες του 1950 και του 1960, η έννοια του ανθρωπισμού συνδεόταν με τα κλασικά γράμματα και τις αξίες
2. Η ανάπτυξη της τεχνολογίας δεν έχει επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό τον άνθρωπο, στην εποχή μας
3. Οι αισιόδοξοι βλέπουν τον άνθρωπο να προσαρμόζεται βαθμιαία και ομαλά στη νέα εποχή, να κατακτά συνεχώς τη φύση αποσπώντας όλο και περισσότερα μυστικά της, να υπερβαίνει φυσικούς και βιολογικούς περιορισμούς και να αποικίζει τελικά το σύμπαν.

4. Ο νέος ανθρωπισμός δεν έχει καμία διαφορά από τον ανθρωπισμό των δεκαετιών του 1950 και 1960
5. Ο νέος ανθρωπισμός δεν πρέπει να εμποδίσει καθόλου την ανάπτυξη της τεχνολογίας, όσο μεγάλη και αν είναι αυτή

Μονάδες 10

ΕΡΩΤΗΣΗ ΔΕΥΤΕΡΗ

Πώς συνομιλούν τα κείμενα 1 και 2; Να αναφερθείτε στο θέμα του καθενός(5 μονάδες), τον τρόπο διαπραγμάτευσης (5 μονάδες), τους τρόπους και τα μέσα πειθούς(5 μονάδες)

Μονάδες 15

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΡΙΤΗ

Α.Ο συγγραφέας στο κείμενο 2, υποστηρίζει ότι << Η κρίση των σύγχρονων κοινωνιών δεν μπορεί να γίνει κατανοητή αν δεν συνυπολογίσουμε τις ανθρωπολογικές διαστάσεις της>>.

Να αναπτύξετε την άποψη αυτή σε μία παράγραφο 100-120 λέξεων που θα αναπτύσσεται με τη μέθοδο των παραδειγμάτων.

Μονάδες 10

Β. Να αντικαταστήσετε τις υπογραμμισμένες λέξεις του κειμένου, που ακολουθεί (κείμενο2), με άλλες σημασιολογικά ισοδύναμες

Δεν υπάρχουν καθιερωμένες αξίες ικανές να λειτουργήσουν ως φραγμός στη διάδοση της διαφθοράς. Ακόμη και ο ανθρωπολογικός τύπος που αποτέλεσε ιστορικό δημιουργήμα του ίδιου του καπιταλισμού, ο τύπος του επιχειρηματία -που συνδύαζε την τεχνική επινοητικότητα, την ικανότητα να συγκεντρώνει κεφάλαια, να οργανώνει μια επιχείρηση, να δημιουργεί αγορές- είναι και αυτός υπό εξαφάνιση. Αντικαθίσταται από διευθυντικές γραφειοκρατίες και από κερδοσκόπους, που εγκαταλείπουν τις παραγωγικές δραστηριότητες για να στραφούν προς το χρηματιστηριακό κέρδος. Το ίδιο το σύστημα καταστρέφει βαθμιαία όλους τους ανθρωπολογικούς τύπους που είναι αναγκαίοι για την ύπαρξη και τη λειτουργία του.

Μονάδες 5

ΘΕΜΑ ΤΡΙΤΟ

ΕΡΩΤΗΣΗ

Ποιο είναι το βασικό θέμα /ζήτημα που τίθεται στο κείμενο 3; Να αναπτύξετε τις απόψεις σας, καταγράφοντας τρεις κειμενικούς δείκτες, που να στηρίζουν τη θέση σας, σε ένα κείμενο 100-150 λέξεων

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟ

Στο πλαίσιο ενός πολιτιστικού προγράμματος, που διενεργείται στο σχολείο σας, με θέμα <<Οι αξίες του Νέου Ανθρωπισμού>>, καλείστε να γράψετε ένα άρθρο, που θα δημοσιευτεί στην ιστοσελίδα του σχολείου σας, μιλώντας για τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει αυτός ο νέος Ανθρωπισμός στη σύγχρονη παγκοσμιοποιημένη κοινωνία και στο ρόλο της εκπαίδευσης, στη μεταλαμπάδευση αυτών των χαρακτηριστικών στους μαθητές/τριες (350-400 λέξεις)

Μονάδες 30

